

DAGVLINDERFICHE

GROOT DIKKOPJE

Sandra Casier & Jurgen Couckuyt

Een oranje flits in het groen? Wanneer je even de tijd neemt om te zien waar het landt, kun je een klein vlindertje zien waarbij de achtervleugels (Avl) in rust plat uitgespreid zijn, maar waarvan de voorvleugels (Vvl) naar boven toe eerder samen gevouwen zijn (foto 1). Deze vleugelstand associëren we niet meteen met een dagvlinder. De antennes met een knopje wijzen er echter op dat het hier wel degelijk om een dagvlinder gaat.

Het groot dikkopje maakt deel uit van de familie van de dikkopjes (*Hesperiidae*), waarvan de vlinders eerder klein zijn, maar met verhoudingsgewijs grote koppen (Bink 1992). Behalve de opmerkelijke vleugelstand in rust, is dit ook nog een belangrijk verschil met dagvlinders uit andere families.

UITERLIJKE KENMERKEN

Het groot dikkopje kan al eens verward worden met een ander oranjegekleurd dikkopje, nl. het zwartsprietdikkopje, dat slechts heel lokaal aanwezig is in onze regio (foto 2 rechts). De sprietknopjes in de vorm van een haakje zijn

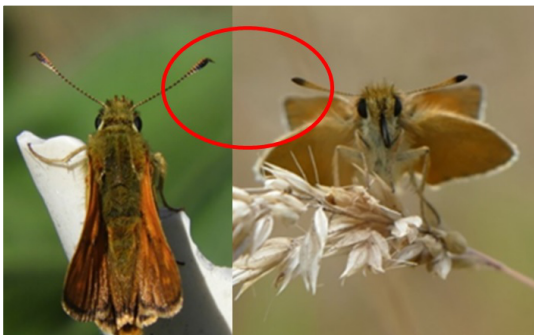

Foto 2: groot dikkopje (links) © Sandra Casier en zwartsprietdikkopje (rechts) © Jurgen Couckuyt

een duidelijk kenmerk van het groot dikkopje (foto 2 links).

Op de achtervleugel heeft het lichte en eerder onduidelijke gele vlekjes (foto 1). De duidelijke geurstreep bij het mannetje groot dikkopje loopt niet evenwijdig met de aders op de voorvleugels (foto 1). Bij het wijfje ontbreekt de geurstreep (foto 3).

Foto 3: groot dikkopje, vrouwtje © Ortwin Hoffman

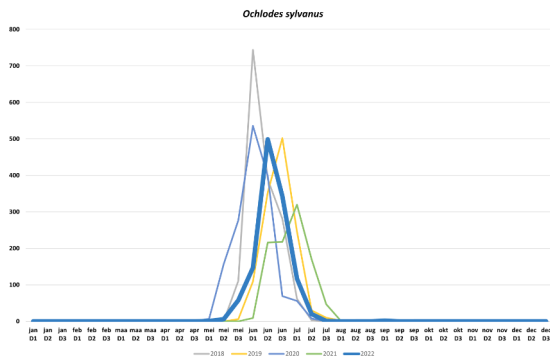
FENOLOGIE EN ALGEMENE LEVENSWIJZE

Vanaf mei kun je beginnen uitkijken naar dit vlindertje, dat in één generatie vliegt tot ongeveer half juli of iets later, afhankelijk van de weersomstandigheden. De piek van de vliegtijd ligt in juni en juli, maar we zien dat dit soms al vroeger valt (fig. 1).

Dat neemt niet weg dat er af en toe een "laatbloeier" opduikt. Het gaat hier om een partiële generatie. In de afgelopen jaren zijn er bijvoorbeeld geregeld nog waarnemingen geweest in september, met uitschieters in oktober (2022) en november (2002). De kans dat deze individuen nog een partner vinden om zich te kunnen voortplanten, is vermoedelijk nihil.

Bij zonnig en/of warm weer is het groot dikkopje niet te stuiten: ze vliegen van bloem tot bloem om

nectar te drinken, de mannetjes gaan op zoek naar wijfjes,... Bij minder warm weer gaat het mannetje eerder een beschutte plek opzoeken, in de hoop op passerende wijfjes.

Figuur 1: Grafiek fenologie groot dikkopje PDDS '18-'22

WAARDPLANTEN EN BIOTOOP

Het groot dikkopje zoekt graag grenzen op in het landschap, zoals bosranden en struweel (foto 4). Het leeft ook in graslanden en bermen waar hogere, wat ruigere vegetatie aanwezig is. Het wordt gerekend tot de zogenaamde graslandsoorten, waartoe bv. ook het bruin zandooie hoort.

Foto 4: ruigere rand waarin rupsen van het groot dikkopje zijn gevonden. © Jurgen Couckuyt

Belangrijk is de aanwezigheid van breedbladige grassen, zoals beemdgras, zwenkgras, kropbaar, gevinde kortsteel, pijpenstrootje,...waarop het wijfje de eitjes afzet. Maar met grassen alleen kan het groot dikkopje zijn levenscyclus niet voltooien: het groen van de grassen moet doorspekt zijn met de rijke kleuren van bloeiende planten, die voorzien in de grote nectarbehoefte van deze soort.

Het groot dikkopje haalt nectar uit een breed palet van bloeiende planten. Een 15-jarig onderzoek in Leipzig (Duitsland) registreerde dat

het groot dikkopje gebruik maakt van niet minder dan 51 planten als nectarbron (Wagler et al. 2022). Dankzij de zeer lange roltong (tot 16 mm lang) is het groot dikkopje voor zijn nectarbehoefte niet beperkt tot bloemen met makkelijk bereikbare nectar. Je kan dit zelf observeren in je tuin of het veld. Braam is beslist een favoriet. Smeewortel is een vaak gebruikte nectarbron in bermen langs sloten in landbouwgebied. Daarnaast vind je ze op beemdgras, knoopkruid, distelsoorten, marjolein, slangenkruid, borstelkrans, ...

VOORTPLANTING EN ANDERE STADIA

Het wijfje van het groot dikkopje zet de eitjes afzonderlijk af op het blad van een vrij hoge grasplant (foto 5).

Foto 5: eitje van groot dikkopje © Daan Van Eenaeme

Het rupsje kruipt na gemiddeld twee weken uit het ei, waarbij het eerst de eischaal opeet. Dan wordt er meteen gestart met het eten van de waardplant. De rupsjes zijn niet gemakkelijk te vinden, daar ze een soort kokertje maken om in te eten. Ze stoppen met eten in het najaar. De winter wordt overbruggd als half-volggroeide rups in een zelf gesponnen kokertje van grasbladeren

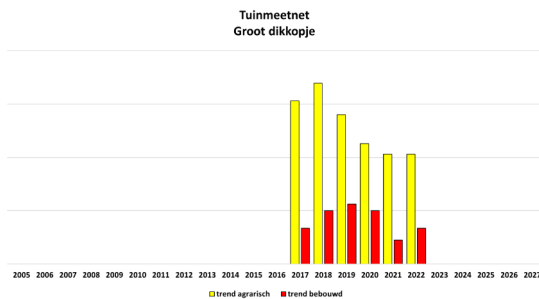
Foto 6: Overwinterende rups © Jurgen Couckuyt

(foto 6). De rupsen zijn groen en hebben een grote, bruin-zwarte kop. In het voorjaar wordt een laatste groeispuurt ingezet. Vervolgens verpoppen de rupsen vlak boven de grond tussen enkele grassprietten. Na gemiddeld twee weken sluipst de vlinder uit de pop en begint aan zijn korte leventje als imago.

MONITORING EN TRENDS

Het groot dikkopje wordt volgens de meest recente Rode Lijst van Dagvlinders in Vlaanderen (Maes et al. 2021) beschouwd als “momenteel niet in gevaar”. We beschikken over verschillende bronnen van informatie over de evolutie van het Groot dikkopje in onze regio.

Binnen het *Project Dagvlinders Durme- en Scheldegebied (PDDS)* zien we dat het groot dikkopje algemeen verspreid voorkomt, maar het *Tuinmeetnet* laat een lichte achteruitgang zien sinds het begin (2017) van de metingen. Dit heeft wellicht te maken met de recente drogere jaren. Zoals altijd is het echter niet opportuun om dan meteen te concluderen dat het veel slechter gaat met deze soort. Het is belangrijk om soorten op lange termijn te monitoren om echt uitspraken te kunnen doen.

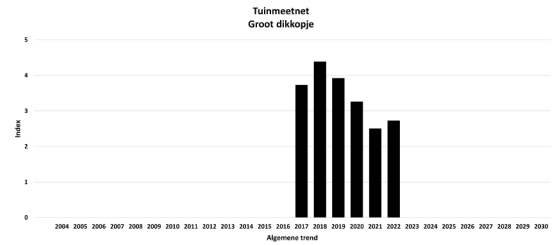

Figuur 2: tuinmeetnet: trend groot dikkopje in agrarische en bebouwde omgeving.

Het groot dikkopje blijkt een goede soort om op te volgen binnen het tuinmeetnet (Couckuyt 2022). Bovenstaande grafiek (fig. 2) toont een merkbaar verschil tussen gemonitorde tuinen in een agrarische omgeving (gele balkjes) en gemonitorde tuinen in een bebouwde omgeving (rode balkjes). Uiteraard zijn er meer natuurlijke situaties aanwezig in agrarische woon-omgevingen dan in bebouwde omgevingen. Maar of dit in de toekomst ook zo zal blijven, is een open vraag, daar we wel zien dat overheden

pogingen doen om bij het beheer van de aanwezige groenvoorzieningen in meer bebouwde omgevingen minder in te zetten op properheid en meer op natuurlijkheid.

Onderstaande grafiek (fig. 3) geeft de algemene trend weer binnen 6 jaar tuinmeetnet. Daar zien we een min of meer dalende trend, maar dit kan uiteraard het gevolg zijn van normale fluctuaties ten gevolge van bijvoorbeeld wisselende weersomstandigheden.

Figuur 3: Algemene trend groot dikkopje tuinmeetnet ('17-'22)

Het is dus te vroeg om hier al definitieve uitspraken over te doen. Het tuinmeetnet gaat zijn zevende jaar in en hopelijk zien we dan het aantal deelnemende tuinen nog stijgen.

Het groot dikkopje blijft een algemene dagvlindersoort, maar ontsnapt daarmee niet aan de algemene trend van achteruitgang van graslandvlinders. (Maes et al. 2020)

MAATREGELEN EN BEHEER

Gefaseerd maaien is voor het groot dikkopje een zeer belangrijke maatregel, daar de rups zijn waardplant gebruikt als overwinteringsplaats. Variatie en overgangen in de vegetatie creëren plekken voor ei-afzet en uitkijkposten, wat van groot belang is voor de kansen op overleving. Dus bijvoorbeeld geen abrupte overgangen tussen bos en grasland, maar een zachte overgang van hogere naar lagere vegetatie. Sinusbeheer (Couckuyt 2016, 2019) is wellicht een zeer interessante beheermaatregel voor het groot dikkopje, daar het heel veel overgangen en afwisseling tussen lage vegetatie en ruigte doet ontstaan met een continu aanbod van nectar.

Door je tuin vlindervriendelijk in te richten, heb je grote kans om het groot dikkopje al drinkend op de bloemen te spotten. Wil je echter weten hoe dagvlinders het in jouw tuin doen? Schrijf je dan in voor het tuinmeetnet van de VVE WG Dagvlinders door een mailtje te sturen naar couckuyt.jurgen@telenet.be.